

Joachim Werner (1909-1994)

V začetku letošnjega leta je umrl nemški arheolog Joachim Werner, najpomembnejši evropski raziskovalec obdobja preseljevanja ljudstev, znanstvenik izredne erudicije, ki je soustvarjal arheologijo zgodnjega srednjega veka celih 60 let na prostranem prostoru med Irsko in Japonsko.

Že njegova disertacija iz leta 1938 (Münzdatirte austrasische Grabfunde) je pomenila pomemben korak naprej v poznavanju zgodnjerednjeveškega obdobja tako metodološko kot vsebinsko in jo pogosto citirajo še danes. Njegova bibliografija znaša 324 enot, med katerimi je nekaj izredno pomembnih monografij in številni članki v katerih je z njemu lastno prodornostjo, neverjetnim spominom in ostrimi opažanji znal odkrivati zakonitosti ali pa tudi povsem nove vidike v kompleksni, a skopo dokumentirani problematiki. Pri njegovem delu se zdi pomembno poudariti dejstvo, da izsledke njegovih raziskovanj spreminjajo le redke novejšje najdbe, saj je vedno pisal tako temeljito in kritično, da po mnogih letih večini njegovih člankov ni moč veliko dodati ali bistveno spremeniti. Tak primer je tudi za nas pomembna monografija o Langobardih, kjer je njegova interpretacija dogajanj, ki se dotikajo našega prostora, še danes veljavna; podoba je mogoče ilustrirati le z množico novih odkritij, ki v času pisanja knjige še niso bila znana.

Leta 1946 je prevzel stolico v Münchnu in v času do upokojitve vzgojil množico arheologov, ki nosijo pečat njegove šole in zasedajo danes vodilna mesta v nemških institucijah pa tudi drugod. Značilna zanj je bila njegova širina, ki ni dopuščala zapiranja v sodobne politične okvire, in je zato svojim študentom naložil dela, ki so presegala nemške državne meje.

Na Bavarski akademiji je leta 1957 ustanovil Komisijo za arheološko raziskovanje poznorimske Recije, majhen, a zelo pomemben raziskovalni inštitut, ki se ni posvečal zgolj v svojem imenu nakazanim problemom, ampak je pritegnil v svoj delokrog sodelavce iz različnih dežel in jim omogočil izdajo za stroko pomembnih del, ki so ponesla v svet ime majhne institucije. Njegova zasluga je, da je znal poiskati primerne ljudi in jim stal ob strani toliko časa, da so od sebe dali najboljše. Tako so v seriji, ki nosi skromen naslov Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte, izšla nekatera temeljna dela, ki bodo še dolgo nepogrešljiva sestavina evropske arheologije. V tej seriji je izšla objava nemškega dela izkopavanja poznorimske utrdb Hrušice, kot edini Slovenec pa je v njej sodeloval numizmatik Peter Kos. Marsikdo se ob teh zglednih publikacijah ne zaveda, kakšna energija, znanje in volja je botrovala njihovem nastanku, vse od izbora avtorja, recenzentov pa do končne redak-

cije. Tako je še pred kratkim pripovedoval, kako se trudi, da bi v seriji izšlo Mikulčičevo delo o poznoantičnih utrdah Makedonije, ker je sam ob obiskih v tej deželi spoznal bogastvo poznoantične Makedonije in predano delo I. Mikulčiča.

Našteti vse njegove počastitve, ki jih je rad, a zaslužno sprejemal, bi vzelo preveč prostora. Omenimo le, da je bil član osmih akademij, trinajstih učenih združb in nosilec različnih drugih visokih počastitev in odlikovanj. Pričujoči zapis nima namena razčlenjevati njegovega celotnega znanstvenega dela, ki je izredno obsežno in zaobjema več arheoloških področij, vse od poznolatskega obdobja, preko problemov Germanov v rimski dobi pa do časa preseljevanja ljudstev, ki mu je posvetil največ pozornosti. Poskušal bom pokazati le nekaj njegovih vezi s Slovenijo.

Prvič je bil tu kot nemški štipendist in udeleženec arheološkega kongresa leta 1936. Rad se je spominjal, kako je udeležence takratne ekskurzije na meji med Jugoslavijo in Italijo, malo pred Hrušico, pričakal Giovanni Brusin, kako je prvič videl Ajdovščino in Vipavsko dolino, ki ga je vsega prevzela. Kasneje je bil v tesni zvezi z izkopavalci Bleda, kjer je tekla debata o problematiki staroselcev in slovanskih priseljencev, leta 1970 pa je vzpodbudil skupna slovensko-nemška izkopavanja dveh ključnih poznoantičnih točk, Ajdovskega gradca nad Vranjem in Hrušice. V ravnateljstvu Narodnega muzeja Petru Petruju je našel ustreznega dinamičnega sogovornika in tako so stekla prva velika sistematična raziskovanja poznoantičnih utrd v Sloveniji. Kljub temu, da so skupne raziskave čez nekaj let prenehale, je nemška ekipa pod vodstvom T. Ulberta hitro in dobro objavila svoj del izkopavanja na Hrušici in prispevala pomemben del v publikaciji o raziskavah zgodnjekrščanskega kompleksa na Ajdovskem gradu. S tem sta imeni obeh imenitnih slovenskih najdišč ponovno zablesteli v evropski strokovni literaturi in sta od takrat dalje upoštevani kot pomembni referenčni točki. Pomen teh akcij je bil tudi v tem, da so spodbudile intenzivno raziskovanje poznoantičnega obdobja v Sloveniji, ki je bilo prej slabo znano. Werner je tudi poznejše slovenske raziskave pozorno spremljal in skupaj z nami obiskal številne poznoantične utrdbe. Upal bi si trditi, da je poznal naša najdišča mnogo bolje kot večina drugih arheoloških kolegov, saj se je prav on dobro zavedal, kakšne interpretativne možnosti ponujajo dobro ohranjene utrdbe na tako izpostavljenem ozemlju, kot je slovensko.

Poznal je kar nekaj generacij arheologov po vsem svetu, med našimi kolegi pa je pogosto omenjal Balduina Sario, Jožeta Kastelica, Petra Petruja in pose-

bej Jara Šašla, katerega je izredno cenil in njegova dela pri svojih raziskavah vedno upošteval.

Zelo si je želel udeležiti se simpozija ob 1600 letnici bitke pri Fluviu Frigidu, posebej še zato, ker ga je kot severnjaka fascinirala Vipavska dolina, prva znanilka Mediterana na poti proti jugu. Nekoč, ob začetku slovensko-nemških izkopavanj, se je celo ubadal z mislijo, da bi uredil velik mednarodni arheološki inštitut v Vipavskem križu.

Zadnjič smo se srečali na simpoziju oktobra 1993 v Regensburgu, kjer je že nekako v slutnji prihajajočega konca strnil zgodovino Komisije za arheološko

raziskovanje poznorimske Recije in še posebej podčrtal sodelovanje s slovenskimi kolegi pri raziskavi Vranja in Hrušice. Telesno je bil sicer že nekoliko onemogel, duhovno pa svež kot vedno in pripravljen ob ostri diskusiji in kozarcu vina vztrajati pozno v noč. S svojim znanjem in prepričanjem, da lahko zmagujejo le argumenti stroke, jo je znal vedno usmeriti k bistvu stvari. In morda bomo prav to po njegovem odhodu najbolj pogrešali.

Slavko CIGLENEČKI

Howard Comfort (1904-1993)

Howard Comfort je bil od 1932 do 1969 predavatelj in profesor za klasične študije na Haverford Collegeu v Pennsylvaniji. Doktoriral je 1929 z obravnavo sigilatne zbirke ameriške akademije v Rimu na univerzu Princeton. Tudi začetniki v rimski arheologiji zanj vedo zaradi temeljnega članka o teri sigilati v *RE*, članka, ki ustrezno informira še danes. Tisti, ki se pa s sigilato več ukvarjamo, pa neprestano rabimo kaj iz njegove bogate bibliografije, zlasti pa ne moremo pogrešati kataloga žigov na italjski sigilati: *Oxé, Comfort Corpus vasorum aetinarum* (*Antiquitas* III 4, 1968). To zbirko zaradi obilice novih podatkov zdaj sicer dograjujejo, Comfortovega deleža pa iz nje čas, enako kot Oxéjevega, ne moremo zbrisati.

Velik vpliv na raziskovanje rimske keramike in na strokovno in osebnostno rast raziskovalcev pa je imel tudi kot ustanovitelj in dolgoletni predsednik združenja *Rei cretariae Romanae fautores*. Tu je deloval namreč tudi s svojimi človeškimi kvaliteta. Z vse se je zanimal. Z velikim žarom je iskal po svoji domovini in Stephena Dysona celo navdušil, ko se je pokazalo nekaj možnosti, da bi Smithsonian podprl tudi zavarovalne raziskave v Ptuj. In iskreno žal mu je bilo, ker zvezde velike politike temu projektu niso bile naklonjene. S pristrčnim veseljem je 1973 vodil kongres RCRF v Ljubljani, organizacijsko mojstrovino Petra Petruja in Ljudmile Plesničar Gec. In ni mogel prehladiti pripravljenosti naše revije in njenega ured-

ništva, da so prevzeli v 26. letniku v objavo gradivo s tega kongresa. Svoje predavanje na tem kongresu (*Arh. vest.* 26, 1975, 158 ss) je začel z za njegovo sproščenost in poštenost tako značilnim stavkom, nad katerim bi se morali večkrat zamisliti. Dejal je namreč, da vsakdo, ki piše, napiše tudi mnogo zmot, ali kot je rekel on, "neumnosti". Tudi našemu strokovnemu delu je namenjal mnogo pozornosti. Našel je Slovenca, da mu je iz obdelav ptujskega gradiva prevajal zanimive pasuse. Obema emonskima katalogoma je namenil obsežno kronološko analizo, katere rokopis je avtoricami takoj poslal in spet pozorno sprejel ustrezne in potrebne korekture, ki smo jih predlagali na podlagi drugih spoznanj pri nas in na Štalenskem vrhu.

V poslednjih letih se je ob koncih kongresov poslavljaj že s solzami. Ko je želel oditi z aktivnega predsedniškega mesta (častni predsednik je ostal do smrti), je trmasto ponavljal stavek "*It's time for a change*." Življenje in čas neusmiljeno prinašata spremembe sama po sebi. A kanček grenkobe ostaja ob spremembah; ko nastaja novo redkokdaj ohranimo vse dobro iz preteklosti. S tem zapisom želim ohraniti nekaj spomina na tisti prispevek Howarda Comforta tudi naši arheologiji, ki ga ni moč razbrati v njegovih besedilih.

Iva MIKL CURK